

*В. Г. Захарченко,
канд. пед. наук*

*Vira G. Zakharchenko,
Ph.D. in Pedagogics*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО ПОДРУЖНЬОГО ЖИТТЯ

Суспільство, яке прагне економічного розвитку і процвітання, має бути кровно зацікавлене в міцній та здоровій сім'ї. Нинішні зміни, які відбуваються в Україні, стосуються і проблем сім'ї, повернення її цінностей, як запоруки існування держави, її благополуччя. У 2004 році в Україні, як і у всьому світі, буде відзначатися десятиріччя Міжнародного року сім'ї. Указом Президента України 2004 рік оголошено Роком сім'ї в Україні.

Основою для формування сім'ї є шлюб як санкціонована суспільством форма стосунків між особами різної статі.

Для кожної дорослої людини шлюб означає збагачення, наповнення свого життя новим значенням і змістом. Молоді люди вірять в те, що життя стане кращим, цікавішим після того, як вони візьмуть шлюб. Такі сподівання лежать в основі сім'ї, яку вирішили створити двоє.

Це підтверджують результати соціологічного дослідження дорослого населення України "Цінності – 99". Відповідаючи на запитання анкети "Наскільки Ви погоджуєтесь чи не погоджуєтесь з наступним твердженням: "Шлюб чи тривалі постійні стосунки необхідні, щоб бути щасливим", переважна більшість респон-

дентів (73%) надали перевагу шлюбу.

Незважаючи на певне невдоволення сімейними турботами, які з'являються після укладення шлюбу, лише 17% дорослого населення погодилося з тим, що "шлюб – це застарілий спосіб організації сім'ї", а 77% категорично не підтримують такої думки, ще 6% вагаються (за результатами соціологічного дослідження дорослого населення України "Цінності – 99", проведеного в межах Європейського дослідження "EUROPEAN VALUES SURVEY". Усього опитано 1207 респондентів віком від 18 років і старших, (див. рис. 1).

Про пріоритетне значення сфери сімейного життя свідчать оцінки респондентів тих можливих змін, які можуть відбутися в нашому способі життя найближчим часом. Так, респондентам був запропонований орієнтовний перелік змін, зокрема, в сфері матеріальних благ, важливості роботи, розвитку техніки, розвитку особистості, у ставленні до влади, спрощенні способу життя, посилення місцевої влади, а також зміни стосовно значення сімейного життя. Перше місце зайняли відповіді респондентів з позитивною оцінкою стосовно того, що було б "добре", якби приділялось "більше уваги розвитку осо-

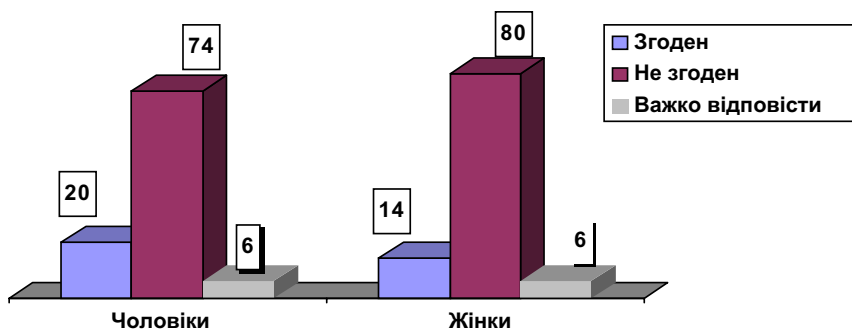

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів на запитання анкети “Чи згодні Ви з таким твердженням: “Шлюб – це застарілий спосіб організації сім’ї?” залежно від статі опитаних, %
(за результатами опитування Українського інституту соціальних досліджень)

бистості” (87,8%). На другому місці щодо пріоритетності у списку зазначених можливих змін у способі життя виявились зміни саме в сімейному житті. У своїх відповідях 86,4% респондентів зазначили, що було б “добре”, якби “більшого значення надавалося сімейному життю” (за результатами соціологічного дослідження дорослого населення України “Цінності – 99”).

Втішає те, що цінність родини у свідомості сучасної молоді продовжує залишатися пріоритетною впродовж останніх років. Зокрема, дані соціологічного дослідження, проведеного Державним інститутом проблем сім’ї

та молоді (2003) показують, що на шкалі загальнолюдських цінностей для переважної більшості молодих людей на першому місці стоїть “хороша сім’я” (88% респондентів). Серед інших найбільш важливих цінностей для молоді є: здоров’я (85%), діти (82%), матеріальне забезпечення (78%), кохання (72%). Названі цінності безпосередньо пов’язані з родиною, її життєдіяльністю, оскільки реалізувати їх можна передусім у сім’ї.

Міцність сім’ї багато в чому залежить від її соціально-економічної та правової захищеності. Водночас причини окремих сімейних проблем часто залежать від особливостей виховання та культури

сімейного спілкування, від індивідуальних характеристик членів сім’ї тощо.

Сьогодні процес трансформації сучасної сім’ї як соціального інституту супроводжується тривожними ознаками її дезорганізації – з б і л ь ш е н н я м

Таблиця 1
Розподіл відповідей респондентів на запитання анкети “Чи згодні Ви з такими твердженнями: “Шлюб – це застарілий спосіб організації сім’ї?” залежно від статі опитаних, % (за результатами опитування Українського інституту соціальних досліджень)

	Одружені, N=828	Не одружені, N=367
Згоден	15	20
Не згоден	80	73
Важко відповісти	5	7

кількості розлучень, сімейно-побутових конфліктів, зниженням рівня народжуваності, послабленням виховного потенціалу тощо.

На жаль, мрії та уявлення про “хорошу сім’ю” не здійснюються у значної частини молодого подружжя вже в перші роки подружнього життя, про що свідчать офіційні статистичні дані (див. табл. 2).

Шлюби та розлучення, 1989–2002 рр. *

Рік	Шлюбів на 1000 чол.	Розлучень на 1000 чол.	Розлучень на 1 шлюб
1989	9,5	3,7	0,4
1996	6,0	3,8	0,63
1997	6,8	3,7	0,55
1998	6,2	3,6	0,58
1999	6,9	3,5	0,51
2000	5,5	4,0	0,71
2001**	6,4	3,7	0,59
2002**	6,6	3,8	0,58

* Населення України 2000 : Демографічний щорічник. – К., – 2001. – с. 60.

** Розраховано фахівцями Інституту демографії та соціальних досліджень НАНУ за формою Ш-3 “Розподіл шлюбів за віком подружжя” Держкомстату України.

Проблематика дослідження особливостей готовності молоді до подружнього життя набуває значного поширення як у соціологічній, так і в психологічній науці.

У сучасній науково-методичній літературі [1, 28] виокремлюється поняття *готовності особистості до шлюбу і сімейного життя*, яке включає, зокрема, такі компоненти:

– *фізична і фізіологічна зрілість* майбутнього подружжя, коли чоловік стає здатний зачати, а жінка виносити й народити здорову дитину; при цьому існує реальна суперечність між юридично встановленим шлюбним віком, що свідчить передусім про фізичну зрілість майбутнього подружжя, і їх соціальною зрілістю, яка найчастіше настає значно пізніше;

– *соціальна готовність*, яка означає, що майбутні шлюбні партне-

ри є рівноправними членами суспільства, які спроможні виконувати соціальні ролі та обов’язки, усвідомлюють правову основу шлюбу, готові взяти на себе відповідальність одне за одного і за своїх дітей, здатні матеріально забезпечити сім’ю;

– *етико-психологічна готовність*, що передбачає сформованість адекватних шлюбно-сімейних

стосунків, уявлень майбутнього подружжя про шлюб і сім’ю, подружні і батьківські обов’язки, розуміння співвідношення між любов’ю і шлюбом; уміння цінувати особистісні якості партнера, об’єктивно оцінювати власні почуття і ставлення до обранця; спрямованість на іншу людину; розуміння основ формування психологічно здорової сім’ї, створення

сприятливого соціально-психологічного клімату сім’ї і наявність відповідних умінь; при цьому для того, хто бере шлюб, важливо вміти спроектувати реальну модель майбутньої сім’ї, її уклад з урахуванням впливу способу життя батьківських родин, матеріально-економічних можливостей, шляхів реалізації спільних планів на майбутнє;

– *сексуальна готовність*, орієнтація на спільність сексуально-еротичних переживань з коханим партнером іншої статі, якому людина довіряє і на чий довіру здатна відповідати, з якою вона хоче й може поділяти відповідальність за спільну працю, продовження роду й відпочинок для того, щоб забезпечити можливості сприятливого розвитку дітей; при цьому важливе значення має наявність знань з анатомії і фізіології,

культури статевого спілкування.

Етико-психологічна готовність відіграє особливу роль у формуванні готовності до створення сім'ї. Саме вона зумовлює здатність до шлюбу, тобто спроможність [2]:

- турбуватися про іншу людину;
- співчувати, співпереживати іншому;
- спілкуватися на основі співпраці з іншим;
- бути терпимим (толерантним), сприймати іншу людину з її індивідуальними особливостями, звичками, навіть протилежними власним, вміти пристосовуватися до них.

За результатами соціологічного дослідження дорослого населення України "Цінності-99" погляди на умови щасливого шлюбу певною мірою відбивають культурні норми шлюбу та цінності подружнього життя, що вказує саме на рівень етико-психологічного компонента готовності молоді до подружнього життя. До найважливіших умов щасливого шлюбу респонденти віднесли:

- повагу та підтримку між подружжям (84%),
- наявність дітей (83%),
- порозуміння та терпимість (80%),
- подружню вірність (79%).

Певною мірою про рівень готовності молодих людей до подружнього життя свідчить розподіл відповідей стосовно їхніх уявлень про функції сімейного життя (див. табл. 3).

Відповідаючи на запитання "Які функції життєдіяльності сім'ї Ви вважаєте найбільш важливими?", респонденти, зокрема, зазначили функції народження та виховання дітей, задоволення потреб у коханні, особистому щасті, почутті захищеності. Ці функції були виділені всіма респондентами як особливо важливі. Причому, відсоток наймолодших респондентів (17–21 рік), які надали перевагу цим функціям, виявився найвищим.

понтенти, зокрема, зазначили функції народження та виховання дітей, задоволення потреб у коханні, особистому щасті, почутті захищеності. Ці функції були виділені всіма респондентами як особливо важливі. Причому, відсоток наймолодших респондентів (17–21 рік), які надали перевагу цим функціям, виявився найвищим.

Таблиця 3

Розподіл відповідей молодих жінок та чоловіків щодо важливості функцій життєдіяльності сім'ї, %
(за даними Українського інституту соціальних досліджень, 1996, 2003 рр.)

Функції сім'ї	% відповідей чоловіків і жінок (разом) (1996)	% відповідей чоловіків і жінок (разом) (2003)	Ранг відповідей
Народження та виховання дітей	90	85	I
Ведення домашнього господарства	58	49	III
Духовне спілкування та розвиток особистості членів сім'ї	33	26	V
Задоволення потреб у коханні, особистому щасті	74	51	II
Задоволення сексуальних потреб	46	30	IV

Щодо важливості інших сімейних функцій, то тут існують відмінності в думках чоловіків та жінок. Жінки перевагу надають веденню домашнього господарства, матеріальній підтримці неповнолітніх дітей та недієздатних членів сім'ї, духовному спілкуванню та розвитку особистості членів родини. Чоловіків же більше приваблює задоволення сексуальних потреб, організація раціонального відпочинку.

Таким чином, проведені за останні роки, дослідження життєвих орієнтацій населення України, показують досить сталу тенденцію пріоритету цінності сім'ї серед основних сфер життєдіяльності.

Етико-психологічна готовність людини до шлюбу визначає подальші сімейні взаємини – їх успішність або

ж конфліктність. Без зазначеного компонента готовності перехід від неформальних взаємин емоційного характеру (кохання) до формальних – регламентованих і обов'язкових стосунків між партнерами по шлюбу – пов'язаний зі значними труднощами.

Рівень готовності до подружнього життя визначає в подальшому стабільність і тривалість існування сім'ї. На жаль, результати соціологічного опитування свідчать про недостатній рівень соціально-психологічної готовності сучасної молоді до створення сім'ї. Високий рівень розлучень свідчить про нестабільність і вразливість сім'ї. Зменшується кількість зареєстрованих шлюбів, спостерігається поширення консенсуальних шлюбів, відкладення шлюбів до "кращих часів". У молоді змінюється світогляд, а разом з ним і погляди на сім'ю та сімейне життя, послаблюються установки на взяття шлюбу. Зменшення частки приросту молодих подружніх пар призводить до зниження темпів помолодшання шлюбно-сімейної структури населення та негативно впливає на демографічну ситуацію в Україні.

З психологічного погляду стабільність ще не означає успішність шлюбу і сім'ї. Стабільний шлюб і сім'я дають задоволення людині від перебування її в цих соціальних інститутах, створюють умови для особистого щастя, особистісного розвитку кожного з їх членів. Багато в чому стабільність шлюбу і сім'ї залежить від таких чинників, як вік одруження, термін знайомства, який передувє шлюбу, соціальний статус подружжя. Про стан взаємин партнерів і, відповідно, про перспективність шлюбних стосунків наочно свідчить мотивація тих респондентів, які вирішили зареєструвати свій шлюб. Стан взаємин між партнерами яскраво характеризує і мотиви того, чому чоловік і жінка вирішили не реєструвати свій шлюб.

Для повних сімей (ідеться про консенсуальний шлюб) знов-таки характерним є те, що їх цілком влаштовує їхнє становище, представники цих сімей задоволені своїми взаєминами ("не вважаю це за потрібне", "нам і так непогано", "реєстрація закоханим не потрібна") і не бачать доцільності в офіційній реєстрації шлюбу, яка, на їхню думку, аж ніяк не вплине на їхні стосунки ("штамп у паспорті нічого не вирішує"). Отже, представники повних сімей не прагнуть реєструвати шлюб перш за все в ситуації, коли зовнішні примуси або сподівання стосовно реєстрації відсутні, а внутрішня ситуація (взаємини з партнером) цілком благополучна.

Інші мотиви небажання укладати шлюб пов'язані із усвідомленням відповідальності за майбутнє сім'ї. Чоловік і жінка не поспішають укладати шлюб, якщо мають місце перешкоди для благополучного сімейного життя – незадовільне матеріальне становище, незавершене навчання, а також коли вони прагнуть поближче пізнати одне одного. Така позиція свідчить про відповідальне ставлення до шлюбу, до майбутнього сімейного життя.

Зовсім інші мотиви домінували у чоловіків та жінок з неповних сімей. Головною причиною того, чому не відбулася реєстрація шлюбу, ця категорія респондентів називає небажання партнера (головним чином – чоловіка) або батьків. Тобто мали місце погані стосунки з близькими людьми, що й стало на перешкоді не тільки офіційній реєстрації, але й, як показав час, – самого сімейного життя.

Невдалий шлюб стає причиною певних змін в уявленні про мотиви вступу людей у шлюб та пріоритетність певних функцій сім'ї. Відповідно в особи, яка сподівається створити сім'ю знову, змінюються вимоги до майбутнього партнера, а також очікування, пов'язані з повторним шлюбом. Представники неповних

сімей перебувають у ситуації, яку можна розглядати як потенційно передшлюбну. Порівняльний аналіз свідчить, що їх уявлення про головні мотиви вступу людини в шлюб дещо відрізняються від точки зору подружжів з повних сімей.

Передусім слід відзначити, що для представників з неповних сімей важливішими є можливість жити з людиною, яка поділяє твої погляди, смаки, життєві цінності, отримати статус одруженої особи та реалізувати себе в сім'ї. Підвищена актуальність зазначених мотивів цілком зрозуміла для самотньої людини. Однак, крім впливу суто психологічних чинників, має місце також дія соціально-економічного фактора. Представники з неповних сімей набагато більшого значення надають можливості фінансового забезпечення з боку подружжя і, певною мірою, можливості змінити соціальне оточення, підвищити свій соціальний статус.

Вплив соціально-економічного фактора простежується і в оцінках важливості функцій життєдіяльності сім'ї. Представники неповних сімей значно більшого значення надають таким аспектам шлюбу, як можливість через вступ до шлюбу піднести свій соціальний статус, а також матеріальній підтримці неповнолітніх дітей та недієздатних членів сім'ї.

Однак було б несправедливим приписувати представникам неповних сімей тільки меркантильні очікування від шлюбу. Вони, на відміну від подружжів із повних сімей, надають трохи більшого значення й духовним сторонам сімейних стосунків, а саме: задоволенню потреб у коханні, особи-

стому щасті та почутті захищеності від негараздів зовнішнього світу, духовному спілкуванню та розвитку особистостей членів сім'ї.

Отже, хоч би як змінювалися сьогодні ціннісні орієнтації молоді в бік більш приземленого або й цинічного світосприйняття, якими б не були теоретично демократичними їхні погляди на шлюб і сім'ю та ліберальними міжстатеві стосунки, створення родини для них залишається головною передумовою і складовою щасливого життя.

Як можна визначити рівень готовності молоді до подружнього життя стосовно соціального компонента? Рівень соціальної готовності молоді до подружнього життя визначається усвідомленням важливості й відповідальності щодо цього кроку і необхідністю ґрунтовного обговорення питань майбутнього життя з партнером. Краще усвідомити актуальні проблеми і труднощі в сімейному житті, виробити перші спільні плани, глибше пізнати і зрозуміти молодим людям одне одного можна в процесі цілеспрямованого спілкування.

Що ж обговорюють молоді люди до одруження (табл. 4) і яких тем уникають?

Таблиця 4
Теми, що обговорювалися молодими людьми до одруження, % *

Теми	Частота обговорення		
	Часто	Рідко	Не обговорювались
Час народження дитини, кількість дітей	43	34	23
Проблеми поєднання освіти та турбот про сім'ю	26	34	40
Взаємовідносини з батьківськими сім'ями	35	41	24
Проблеми розподілу домашніх обов'язків	32	44	24
Хто буде розпоряджатися грошима в сім'ї	21	37	42
Хто буде головою в сім'ї	18	29	53

* За даними Державного інституту проблем сім'ї та молоді 2003р.

Результати опитування свідчать, що досить значна частина майбутніх шлюбних пар (майже третина) взагалі не обговорювала питання сімейного життя. Рівень освіти респондентів також не впливає на усвідомлення ними важливості спілкування. Чим ширше коло обговорюваних питань, чим частіше молоді люди вдаються до їх обговорення, тим більша ймовірність побудови ними в майбутньому гармонійних відносин у родині. Відповіді опитуваних свідчать, що навіть такі традиційно важливі проблеми, як наявність житла й матеріальна забезпеченість, обговорювалися не всіма молодими подружжями і не достатньо активно. Це при тому, що вже в статусі подружжя переважну більшість із них (59%) не задовольняє матеріальне становище і 52% не влаштовують житлові умови.

Третє місце в рейтингу актуальних проблем посіли теми сімейного відпочинку, взаємин з друзями. І тільки наступне місце займає тема народження дитини. Цією проблемою переймалося менше половини респондентів.

На жаль, отримані дані соціологічного дослідження “Молода сім’я в Україні: проблеми становлення та розвитку” свідчать про недостатній рівень готовності подружжя до виховної функції сім’ї. Виявляється, що 23% молодих людей зовсім не обговорювали тему, яка стосується саме виховної функції сім’ї. Теми, які зовсім не обговорюються молодими людьми до одруження, в подальшому призводять до конфліктних взаємин у сім’ї, часто — до розлучення.

Майже 80% усіх новонароджених дітей в Україні народжуються саме в молодих сім’ях і в перші 5 років шлюбного життя. За даними Держав-

ного комітету статистики частка дітей, народжених жінками, які *не перебувають у зареєстрованому шлюбі*, зросла в Україні з 10,8% у 1989 році до 17,3% у 2000 році, до 19% у 2003 році у відношенні до загальної кількості новонароджених. Це призводить до збільшення кількості неповних сімей, в яких виховна функція ускладнюється.

Перші 5 років подружнього життя у цьому розумінні є найскладнішими і найвідповідальнішими — відбувається взаємна адаптація шлюбних партнерів, висуваються зустрічні вимоги, виробляються спільні погляди і взаємоприйнятні моделі поведінки. Спроби перевиховання одного партнера іншим, як правило, руйнують довіру і любов. Ці обставини сімейного життя молодого подружжя потребують особливої уваги у зв’язку з тим, що саме в цей період у них спостерігається найбільше розлучень і найвища народжуваність (див. табл. 5), що безпосередньо впливає на виховання дітей.

Таблиця 5

Розподіл відповідей респондентів з неповних сімей на запитання “Протягом якого часу існувала Ваша сім’я, в якій народилася Ваша перша дитина?”*

Період існування сім’ї, років	Неповні сім’ї, %
Рік і менше	14
1–2	21
2–3	18
3–4	19
4–6	17
Більше 6	11

* За даними Державного інституту проблем сім’ї та молоді, 2003 р.

Аналіз отриманих даних відносно віку дітей засвідчує, що в неповних сім’ях (з числа опитаних) їх виховується: до 1 року — 5%; від 1 до 3 років — 18%; від 3 до 5 — 21%.

З огляду на сказане, одним із важливих напрямів роботи з молодими сім'ями має стати підвищення рівня усвідомленої готовності до виконання виховної функції молодої сім'ї. Сьогодні особливо важливим є формування культури сімейних відносин, гуманне виховання в сім'ї, підвищення відповідальності батьків за сім'ю та виховання в ній дітей.

Недостатню уваги приділялося таким потенційно гострим ділянкам сімейного життя як взаємовідносини з батьківськими сім'ями та хто буде головою в родині. Лише кожне четверте молоде подружжя активно обговорювало ці питання, а майже половина з опитуваних взагалі їх не торкалася. І як наслідок недалекоглядності молодих людей саме ці теми є найчастішими причинами суперечок і конфліктів. На їх наявність указало 43% подружжів.

Найрідше молоді люди обговорювали світоглядні питання, які прояснювали їхнє ставлення до релігії та національних проблем. Хоча у 28% опитаних сімей члени подружжя належать до різних національностей, тільки 6% приділили увагу питанням дотримання національних традицій у родині. Невизначеність у цих питаннях решти респондентів може спричинити серйозні конфлікти у майбутньому і особливо загостритися у період народження і виховання дітей.

Результати дослідження свідчать, що респондентів, які згодом порвали стосунки зі своїм партнером, ще до створення сім'ї порівняно більше хвилювали ключові питання сімейного життя: матеріальні, сексуальні та репродуктивні. Питання, що стали предметом підвищеної уваги, передбачають психоемоційну напруженість бесід, адже актуальною є передусім тематика деструктивного контексту — перерозподіл обов'язків та обмеження витрат: хто буде головою в сім'ї; хто буде розпоряджатися грошима; ма-

теріальна забезпеченість майбутньої сім'ї; проблеми розподілу домашніх обов'язків та поєднання освіти й турбот про сім'ю; взаємовідносини з батьківськими сім'ями; сексуальні стосунки, а також вибір та застосування засобів та методів запобігання вагітності.

Респонденти, які згодом створили повну сім'ю, частіше обговорювали із своїм майбутнім чоловіком/дружиною “конструктивні” питання, позитивні в психоемоційному плані: час народження дитини, кількість дітей; характер сімейного відпочинку, коло друзів. Особливо показовим є те, що найбільші розбіжності спостерігаються в актуальності таких питань: хто буде головою в сім'ї і хто буде розпоряджатися грошима. Якщо серед партнерів точиться суперечка за лідерство, це свідчить про наявність наочного або прихованого конфлікту в стосунках у майбутньому подружжі, вона є симптомом підвищеного ризику розпаду сім'ї.

Результати опитування дають підстави говорити про недостатню готовність молоді до виконання подружніх і батьківських обов'язків, що в подальшому сімейному житті спричинює особливо численні сімейні конфлікти. Так, зокрема, на неузгодженість у розподілі та виконанні домашньої роботи як причину сварок вказали 25% чоловіків і 28% жінок (за результатами опитування молодих сімей “Молода сім'я в сучасній Україні”, проведеного в червні 2003 року Державним інститутом проблем сім'ї та молоді, загальна кількість опитаних становить 997 повних сімей (1994 респонденти) і 202 неповні сім'ї (202 респонденти)).

Певним свідченням соціальної готовності молодих людей до самостійного сімейного життя є наявність у них належної матеріальної бази. Повністю матеріально забезпеченими визнали себе тільки 2% опитаних молодих сімей, 46% назвали своє ма-

теріальне становище критичним. Середній рівень добробуту мають 52% молодих сімей. При цьому 69% молодих сімей отримують допомогу від батьків грошми і 73% — продуктами. Це дає підстави стверджувати, що переважна більшість молодих людей у матеріальному плані не готова утримувати власну сім'ю і відповідальність за неї перекладає на плечі батьків.

Чинником, який свідчить про недостатню підготовленість значної частини молоді до сімейного життя, є відсутність у неї власного житла. Тільки 34% молодих сімей мають власне окреме житло, а отже й можливість самостійно вирішувати свої сімейні проблеми, 28% змушені наймати квартиру чи мешкати в гуртожитку. Більше третини молодих сімей мешкає на житловій площі батьків або інших родичів (37%). Житлова залежність і ведення спільного з батьками господарства стримує процес дорослішання, набуття навичок самостійного життя, формування відповідальності за родину, вміння покладатися на власні сили у вирішенні складних проблем.

Недостатня продуманість і зваженість сучасних шлюбів серед молоді вказує на низький рівень усвідомлення правової основи шлюбу. Звідси й великий відсоток розлучень, які супроводжуються судовими процесами й розподілом майна та особливо негативно позначаються на вихованні й долях дітей.

Для переважної більшості молоді характерні поверхові й приблизні уявлення про сімейне право, правові основи шлюбу. Про це, зокрема, свідчить слабе впровадження у практику традиції укладання шлюбного контракту, який визначає не лише

майнові чи інші проблеми подружнього життя, а й чітко регламентує права, обов'язки кожного з подружжя стосовно одне одного, а також стосовно дітей у випадку розлучення. Шлюбні контракти підписали 2% молодих подружжів, а 9% взагалі нічого про них не чули. Шлюбні контракти уклали молоді люди, які мали попередній досвід сімейного життя.

Таким чином, дослідження сучасної сім'ї свідчать про недостатній рівень готовності подружжя до шлюбу. І як наслідок — малодітність і розлучення. Дві третини розлучень припадають на перші п'ять років шлюбу. Це спричиняється багатьма факторами: завищеними очікуваннями від шлюбу, особистісною незрілістю подружжя, комунікативною некомпетентністю і т. ін.

Ми поділяємо й погоджуємося з думкою дослідників [1, с. 30], що актуальною на сьогодні є спеціальна підготовка молоді до шлюбу і сімейного життя, яка передбачає:

- підвищення відповідальності молоді у шлюбно-сімейних стосунках, а також щодо батьківства;
- формування здорового способу життя через роз'яснення залежності сексуальності, можливості батьківства від наявності шкідливих звичок (куріння, алкоголізму, вживання наркотиків);
- формування психологічної компетентності щодо особливостей взаємин у сім'ї;
- висвітлення питань раціонального ведення господарства, ефективної організації бюджету сім'ї.

1. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї : Курс лекцій. – К. : МАУП, 2001. – 96 с.
2. Ковалев С. В. Психология современной семьи. – М. : Просвещение, 1988.
3. Матеріали соціологічних досліджень Державного інституту проблем сім'ї та молоді:
 - * Опитування молодих сімей “Молода сім'я в сучасній Україні”, проведеного з 14 травня по 7 червня 2003 р. у 7 територіально-адміністративних одиницях України: Донецькій, Черкаській, Волинській, Одеській, Київській областях, АР Крим та м. Києві (наукове керівництво – О. Яременко, О. Балакірева). Загальна кількість опитаних становить 997 повних сімей (1994 респондентів) і 202 неповні сім'ї (202 респонденти);
 - * Опитування “Моніторинг громадської думки: червень 2002 р.”, проведеного Державним інститутом проблем сім'ї та молоді, Українським інститутом соціальних досліджень і Центром “Соціальний моніторинг” з 5 по 12 червня 2002 р. в усіх областях України, АР Крим та м. Києві (наукове керівництво – О. Яременко, О. Балакірева). Усього опитано 2113 респондентів віком від 18 років і старших, опитування проводилося в усіх регіонах України: у 24 областях, АР Крим, м. Києві;
 - * Опитування дорослого населення України “Цінності – 99”, проведеного у межах Європейського дослідження “EUROPEAN VALUES SURVEY”. Усього опитано 1200 респондентів віком від 18 років і старших.

Подано до редакції 12.01.2004

Abstract. SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL READINESS OF YOUTH TO MARRIAGE AND FAMILY LIFE

The article examines the psychological preparedness of young people to marriage and family life. It is based on some sociological data on youth families in the contemporary Ukraine collected by the State Institute for Family and Youth in 2002-2003.
